

ГРИГОРЮК

Іван Панасович –

член-кореспондент НАН України,
доктор біологічних наук,
професор кафедри фізіології,
біохімії рослин
та біоенергетики Національного
університету біоресурсів
і природокористування України

НОВІ МЕТОДИ СТВОРЕННЯ ВИСОКОПРОДУКТИВНИХ СОРТІВ ГРЕЧКИ

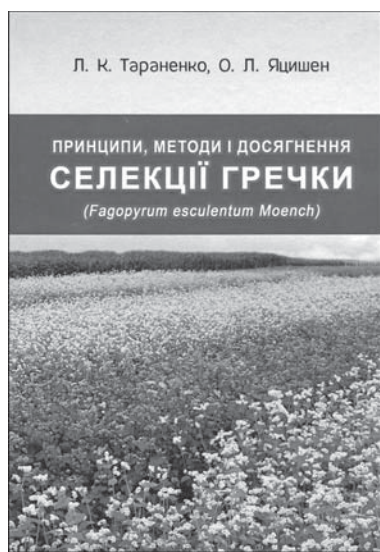
Рецензія на монографію Л.К. Тараненко,
О.Л. Яцишена «Принципи, методи і досягнення
селекції гречки (*Fagopyrum esculentum* Moench)»

Монографію присвячено методам селекції гречки, розглянуто ботанічну класифікацію цієї унікальної культури, біологічні особливості, генетику, системи розмноження, внутрішньопопуляційний та еколого-географічний поліморфізм. В основу роботи покладено еволюційно-генетичну концепцію селекції за М.І. Вавиловим про вид як рухливу морфологічну систему та про роль селекції як продовження еволюції виду за участю селекціонерів. У книзі узагальнено результати багаторічних досліджень авторів, а також наведено аналіз сучасних наукових публікацій з цієї тематики.

Національним науковим центром «Інститут землеробства НААН» видано монографію провідних селекціонерів України з гречки доктора сільськогосподарських наук, професора Любові Калинівни Тараненко і кандидата сільськогосподарських наук Олега Леонідовича Яцишена «Принципи, методи і досягнення селекції гречки» (Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014), присвячену пам'яті видатного педагога, вченого, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента Української академії сільськогосподарських наук Данила Федоровича Лихваря.

Монографія написана на основі матеріалів багаторічних досліджень авторів та аналізу сучасних наукових публікацій з розроблення нових методів створення, розмноження та впровадження у виробництво високопродуктивних сортів гречки. Книга складається зі вступу, 5 розділів та списку із 301 джерела цитованої літератури.

У вступі розкрито народногосподарське значення гречки як продовольчої, лікувально-дієтичної, медоносної, кормової та стратегічної культури. Задовольнити споживчий попит на гречку, на думку авторів, можна лише через створення і впровадження високопродуктивних сортів, розроблення нових тех-

нологій вирощування, науково обґрунтоване розміщення її посівів у сівозмінах та районах України.

У розділі «Біологічні особливості гречки» докладно висвітлено цитоембріологічні особливості цих рослин, такі як хромосомний апарат, мейоз, цитоплазматична чоловіча стерильність, самонесумісність і фертильність рослин, а також морфогенез — будову рослини і фази його перебігу, починаючи з першого листкового горбика й закінчуючи стадією досягання та стану спокою насіння. Завершується розділ описом біології статевого розмноження — процесами цвітіння, запліднення, адаптивними механізмами та формуванням урожаю, який є стабільним протягом перших етапів онтогенезу, хоча у третій декаді генеративного періоду, що збігається з інтенсивним наливом насіння, стабільність його дещо знижується. Уникнути цього процесу можна шляхом зміни архітектоники рослин з підвищеним відтоком асимілятів до насіння. Для цього авторами розроблено метод селекції за допомогою індексів.

Другий розділ «Вихідний матеріал та його використання в селекції» присвячений внутрішньовидовому поліморфізму, що виник у результаті еволюції виду. Поява еволюційних мутацій виявилася корисним фактором нового генетичного різноманіття для розширення вихідного генетичного матеріалу та інтрогресії цінних генів від дикорослих видів до культурних методами міжвидової гібридизації. Дикорослі види гречки через свою несумісність потребують розроблення нових методів залучення їх до селекції, зокрема міжвидової гібридизації, використання якої дало авторам змогу винайти спосіб подолання міжвидової несумісності і в результаті одержати цінний вихідний матеріал для селекції та розширити генфонд гречки.

Третій розділ «Стан селекційно-генетичних досягнень та його історичний розвиток в еволюції» характеризує методи селекції, почина-

ючи з масового добору, його вдосконалення у процесі розвитку генетично-селекційної роботи, обґрунтування нових методів селекції, їх використання та сучасні досягнення. Автори вичерпно описують методи селекції: масовий добір, застосування мутагенезу і поліплоїдії, селекцію на гетерозис, створення сортів-синтетиків та інбридинг. Це дало змогу одержати низку сортів гречки з високою врожайністю, які впроваджено у виробництво.

У четвертому розділі «Нові методи селекції» описано критерії селекції на врожайність за індексними показниками висоти рослин, кількості вузлів, тривалості вегетаційного періоду та маси 1000 зерен. Важливим аспектом є виявлення взаємозв'язку і взаємозумовленості прямих та індексних ознак у процесі створення нових сортів. Завершується розділ висвітленням значення біотехнологічних методів у селекції гречки — використання мутантних форм, отриманих у результаті міжвидової гібридизації, ізольованих зародків *in vitro*, ДНК-технологій тощо.

Завершальний п'ятий розділ «Насінництво гречки» розкриває особливості насінництва рослин гречки — вирощування насіння у первинних ланках (розсадник добору і розсадники вирощування рослин першого і другого року, розсадник розмноження першого-четвертого років, посіви супереліти, еліти, виробничі посіви). Для кожного розсадника наведено технологію їх формування й вирощування. Особливо подано опис насінництва детермінантних сортів та сортів-синтетиків.

Книга добре ілюстрована зображеннями різних видів гречки, будови рослин, багато інформації наведено в табличному вигляді. Список використаної літератури містить 210 вітчизняних джерел і 91 зарубіжне.

На нашу думку, ця монографія є дуже корисним посібником для селекціонерів гречки та фахівців, які працюють у галузі круп'яних культур в Україні.